

Mämmetmyrat

Category: Goşgular, Kitapcy, Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 22 января, 2025

Mämmetmyrat MÄMMETMYRAT

Mämmetmyradyň näçenji ýyllarda eneden bolup, haçan aradan çykandygyny anyk görkezýän maglumat ýok. Ýöne şahyryň eserlerinde beýan edilýän wakalardan, duş gelýän atlardan onuň XIX asyryň ahyrlarynda Gökdepede, umuman Ahal sebitleeinde ýaşap geçendigini anyklamak bolýar. Mämmetmyradyň «Söweş keýpiň bolsa, meýdana gelgin» goşgusynda getirýän atlary, Orazmämmet hany taryp edip ýazan odasy-da ýokarky pikirimizi tassyklaýar. Orazmämmet han XIX asyrda Ahal töwereklerinde tanalýan şahslaryň biri bolupdyr.[1]

Şahyryň taýpasy barada şeýle maglumat bar:

«Muhammetmyrat şahyr diýlen bir sowatsyz halk şahyry, onuň özi teke, tohtamış, tiresi garagoňruň ownuk tire... diýlen bölegindendir»[2]

Mämmetmyradyň eserlerini dolulygy bilen ele salmak başartmadı. İki ýa üç goşgy bilen şahyryň döredijiliginı kesgitlemek kyn. Onda-da Mämmetmyrat ýaly ownuk şahyrlarda. Ýöne şol goşgular birinjiden-ä, şahyryň bir-i ki goşgy ýazmandygyny tassyklaýar. Ol eserlerde şahyryň şahyr möhri bar. Ikinjiden hem, Mämmetmyradyň şol goşgulary çem gelen hadysa ýa waka bagışlanan eserler däl. Olaryň biri Gökdepe urşuna degişli, ikinjisi gyzylbaşlaryň talańcy hany Emir Söýün hanyň garşysyna ýazylan eser.

Rewolýusiyadan öñ türkmen topragynyň goňsy döwletler tarapyndan üzňüsiz talanyp durlandygy bize taryhdan mälim. Ýagdayş şeýle bolansoň Mämmetmyradyň ýigitleri taryplap, olary türkmen topragynu goramaklyga çağyrmaklygynyň, söweş ruhlandyrmaklygynyň möhümdigu öz-özünden düşnükli.

Bedewlerim aždarha dek arlaşyp,

Batyrlarym gaplaň kimin gürleşip[3] –

diýip ýazan şahyr türkmen ýigitleriniň güýjüne berk ynanyp, olary mähriban topragyny, halkyny tozdurmaga çalyşýan talañçylaryň sansyz leşgerleriniň garşysyna mert durup söweşmeklige çagyrypdyr. Mämmetmyrat ençeme ownuk tirelerden ýygnanan (şygyrda ençemesi sanalýar) ýigitlere buýsanyp, şeýle ýazypdyr:

Ýene hem on müňi ýegre, amaşa.
Gözünü doldyrlar, gan bilen ýaşa,
Eý gyzylbaş, gitme hetdiňden aşa,
Söweş keýpiň bolsa, meýdana gelgin.[4]

XIX asyryň ahyrlarynda rus-türkmen gatnaşyklarynyň berkleşmegi, Türkmenistanyň Russiya birleşmegi, türkmen halkynyň ruslara bolan garaýsy, dürli sebäpler esasynda ýuze çykan garşylyklar edebiýatymzda yz galdyrypdyr.

Russiya birleş(diril)meklik Günbatar Türkmenistanda şowly bolsa-da, Günortada aýratyn hem Ahalda, dürli sebäplere görä, garşylykly geçipdir.

Rus basybalyjylary bilen Ahal tekeleriniň uly çaknyşygy Gökdepede bolupdyr. Türkmenler rus goşunlarynyň garşysynda durup bilmän, agyr ýitgi çekip, 1881-nji ýylда Gökdepe galasy rus basybalyjylarynyň eline geçipdir.

Bu söweşiň wakalart şol döwürde ýaşan köp şahyrlaryň döredijiliklerinde şöhlelenipdir. Bu waka Guba, Mätäji, Misgingylyç, Mämmetmyrat we beýleki şahyrlar seslenipdirler. Şol eserleriň köpüsünde uruşda çekilen pidalar beýan edilipdir. Käbirinde ruslaryň gelmegiji ahyrzaman hasaplapdyrlar. Mämmetmyradyň Gökdepe ursy barada ýazan goşgusy beýleki şahyrlaryň şol temadan ýazan eserlerinden az-kem tapawutlanýar. Şahyr «Ýagysy zor boldy, arman, tekäniň» diýen şygrynda ruslaryň gelmegini ahyrzaman hasaplamaýar. Emma ol gönüden-göni türkmen halkyny ruslar bilen birleşmeklige hem çagyrmáýar. Onuň halkyň ruslar bilen birleşmek meýline garşı gidýän pikiri hem ýok. Mämmetmyrat Gökdepe ursunda tekeleriň gaýtawul bermeklerini hem öz güýjünden öte geçmeklik, nähak

gan dökmeklik hökmünde görkezipdir. Halkyň Gökdepe synandan soňky ýagdaýy Mämmetmyrady has-da gozgalaña salypdyr. Güýçli garşylyga duş gelip, aljyraňny ýagdaýa düşen türkmenleriň arasynda baş-basdaklyk başlanypdyr. Olaryň köpüsi diýen ýaly öz ýurtlaryny taşlap gitmäge mejbur bolupdyr. Bu ýagdaýy şahyr diňe bir beýan etmändir. Ýurduny terk edip Eýrana geçen ildeşlerini ýazgarypdyr.

Şirinjemal GELDİÝEWA.

[1] Seret: inw. 8, 1 paket, 57 sah.

[2] Şol ýerde, 65 sah.

[3] Inw. 8, 1 paket, 62 sah.

[4] Şol ýerde, 64 sah. Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly